

'hak-al'

1
APRIL
2001
27e JAARGANG

natuur-en vogelwacht
CULEMBORG

Contactadres:

Natuur- en Vogelwacht Culemborg,
Middelcoopstraat 1A, 4102 CE Culemborg

Bestuurssamenstelling:

Kars Veling, Akkerwinde 9,
4102 JJ Culemborg; tel.: 0345 531689.
Paul van Veen, Duizendblad 30,
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.
Frans Waroux, Moerbeiboom 45,
4101 WC Culemborg; tel.: 0345 515393.
Breun Jansen, Eikeboom 31,
4101 VA Culemborg; tel.: 0345 514885.
Leo v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg; tel.: 0345 515450.
Gerrie Monfils-Evers, 31-de Limiet 5,
4131 NR Vianen; tel.: 0347 377638.
Yme Jan Bosma, Wilgeboom 51,
4101 WK Culemborg; tel.: 0345 513008.

Clubhuis:

"De Ketelvink", voormalig "Ketelhuis" op Terweijde,
Middelcoopstraat 1A Culemborg.

Bibliotheek:

Gerrie Monfils (tel.:0347 377638)
Boeken / verslagen in "De Ketelvink".
Geopend: vrijdag van 19.00 uur tot 19.30 uur,
uitgezonderd de maanden juli en augustus.

Lidmaatschap:

Nieuwe leden opgeven bij de penningmeester, evenals
adreswijzigingen.

Penningmeester:

Frans Waroux, Moerbeiboom 45,
4101 WC Culemborg, tel.: 0345 515393.
Gironr.: 83.31.858 t.n.v. Natuur- en Vogelwacht
Culemborg.

Contributie:

Betaling per toegezonden acceptgirokaart.
Jeugd lidmaatschap *f* 15,00 per jaar; volwassene,
gezins-, postlidmaatschap *f* 30,00 per jaar.

Redactieteam en -adressen:

Breun Jansen, Eikeboom 31,
4101 VA Culemborg; tel.: 0345 514885.
E-mail: breun.jansen@hetnet.nl
Harry v.d. Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg, tel.: 0345 514358.
Ellen Geleedst, Duizendblad 30
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.

Bezorgers Hak-al en convo's:

coördinatie bezorging: Loes Plaisier,
Kamperfoelie 33, 4102 JX Culemborg;
wijk 101 M. Schutte, Hoefblad 63,
4102 JS Culemborg;
wijk 102 Joost Rink, Verdistraat 14
4102 CL Culemborg;
wijk 103 A Karin van Elst, Boterbloem 10,
4102 KS Culemborg;
wijk 103 B W.H. van Ree, Honingklaver 10,
4102 JT Culemborg;
wijk 104 P. van Es, Kastanjeboom 6,
4101 VT Culemborg;
wijk 105 L. v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg;
wijk 106 A T. en R. Staalman, Zandstraat 19,
4101 EC Culemborg;
wijk 106 B L. van Jaarsveld, De Loentjes 20,
4101 AH Culemborg;
wijk 107, 108, Monique van Beers, Vazalishof 7,
109 4103 WC Culemborg;
wijk 110 Fam. v.d. Veen, J. v. Riebeeckstr. 52,
4105 BC Culemborg;
wijk 110 A J. en B. Vermeulen, Heinsiusstr. 44,
4105 DG Culemborg;
wijk 112, 113 W. Rubers, Joh. Frisoplaats 6A,
4196 AC Tricht;
wijk 114 P. v.d. Feen, Slotstraat 2,
4112 JX Beusichem;

Plantenwerkgroep:

Wim Rubers, Joh. Frisoplaats 6A,
4196 AC Tricht; tel.: 0345 573354.

Knotwilgenwerkgroep:

Wim Smits, Hoogeinde 8,
4111 LL Zoelmond; tel.: 0345 501671.
Harry v/d Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Paddenwerkgroep:

Harry v/d Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Zoogdierenwerkgroep:

JanDirk Buizer, Hoefblad 38,
4102 JR Culemborg; tel.: 0345 531715

Vogelwerkgroep:

Jouke Altenburg, Kamperfoelie 33,
4102 JX Culemborg; tel.: 0345 519847.

Insectenwerkgroep:

Annte van Berkel, Akkerwinde 9,
4102 JJ Culemborg; tel.: 0345 531689.

Werkgroep Natuurfotografie:

Henk Vennix, Pastoriestraat 39
5241 TH Rosmalen; tel.: 073 5212903.

Werkgroep Wintervoeding Vogels:

Ruud Post, Linnaeuslaan 61,
4102 LG Culemborg; tel.: 0345 530135.

Inleveren waarnemingen:

Jouke Altenburg, Kamperfoelie 33,
4102 JX Culemborg; email: altpla5@freeler.nl
of de speciale bak in "De Ketelvink"

Begeleiding jeugdgroepen:

Gerrie Monfils-Evers, 31-de Limiet 5,
4131 NR Vianen; tel.: 0347 377638.

Nestkasten-coördinatie:

Ruud Post, Linnaeuslaan 61,
4102 LG Culemborg; tel.: 0345 530135.

Kampen, lezingen, dia-avonden en cursussen:

Leo v.d. Kooij, Vliegerweg 3,
4101 JK Culemborg; tel.: 0345 515450.

"Het Vogeljaar":

Jaarabonnement door overschrijving van f 26,50 op de girorekening van de N.V.W.C., met vermelding van: "Het Vogeljaar".

Verbandtas en -trommel:

Voor alle activiteiten is een verbandtas en -trommel aanwezig in "De Ketelvink". Aanvullingen z.s.m. na gebruik doorgeven aan de beheerder:

Ellen Geleedst, Duizendblad 30
4102 KP Culemborg; tel.: 0345 521953.

CONTACT-ADRESSEN:**Vogelbeschermingsconsulent:**

Stijn Brand, Bachlaan 13,
4102 BP Culemborg; tel.: 0345 516038.

Asielhouders:

't Klaphek, 3401 RZ IJsselstein;
Dhr. R. Weeters; tel.: 030 6063335

DIVERSE NATUURORGANISATIES:

Milieu: alarmnummer luchtverontreiniging:

tel.: 026 4452220.

Veldpolitie:

Den Hartog: tel.: 0343 551558 (Werkhoven)

Vrieling : tel.: 0343 561675 (Cothen)

Meldkamer : tel.: 030 6924824 (Zeist)

Gemeentepolitie Culemborg:

A.J.A. Helmond, Boerenstraat 11,
Culemborg; tel.: 0345 477777.

Vereniging Milieudefensie:

Tweede Weteringplantsoen 9, 1017 ZD A'dam.

Gelderse Milieudefensie:

Jansbuitensingel 14, 6811 AB Arnhem;
tel.: 026 3515069.

Milieuwerkgroep "Noordwest-Betuwe":

Harry v.d. Warenburg, Grondzeilerweg 9,
4105 HJ Culemborg; tel.: 0345 514358.

Werkgroep Milieu Geldermalsen:

Henk ten Berge, Twee Morgen 16, 4196 JT Tricht
tel.: 0345 573974.

Milieuwerkgroep Buren:

Goof den Hartogh, Kloosterlaan 15,
4111 LG Zoelmond; tel.: 0345 502061

Staatsbosbeheer regio Betuwe:

Beheerseenheid De Linge, Veerstraat 16,
4181 AG Waardenburg; tel.: 0418 592411.

Vogelbescherming:

Driebergseweg 16 C, Zeist, tel.: 030 6937700;
vogelinformatiecentrum: 030 6937777;
ledenservice: 030 6937744.

Stichting Het Geldersch Landschap:

Zypendaalseweg 44, 6814 CL Arnhem,
tel.: 026 4420944.

I.V.N. Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie:

Plantage Middenlaan 2C, 1000 HC Amsterdam,
tel.: 020 6228115.

I.V.N. Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie, afd. Tiel en omstreken:

Praam 16, 4002 GE Tiel.

Stichting Natuur en Milieu:

Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht,
tel.: 030 2331328.

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten:

Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland;
tel.: 035 6559911.

Wereld Natuur Fonds Nederland:

Postbus 7, 3700 AA Zeist; tel.: 030 6937333.

Wereld Natuur Fonds Nederland, regio West-Betuwe:

secretariaatsadres:

G.J. van Kessel-Heuff, Binnenstr. 3,

4117 GR Erichem; (Pandawinkel), tel.: 0344 571637

Greenpeace Nederland:

Postbus 11026, 1001 GA Amsterdam.

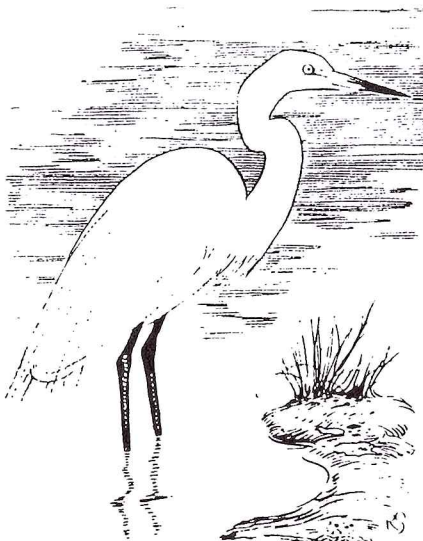
Damrak 83-II, 1012 LN Amsterdam;

tel.: 020 6236545 / 6231843.

VOORWOORD VAN DE REDACTIE

- pag. 4 - *De NVWC in Vogelvlucht/mededelingen*
- pag. 5 - *Van de leesplank periode 13 november/ 11 december 2000*
Meldt uitwassen in de uiterwaarden
- pag. 7 - *De Groene specht in opmars?*
- pag. 11 - *Van de leesplank periode 12 december 2000 / 11 februari 2001*
- pag. 13 - *Roofvogeltelling nr 20*
- pag. 14 - *Mystery bird*
- pag. 15 - *Van de leesplank 12 februari / 12 maart 2001*
- pag. 16 - *Mond- en klauwzeer*
- pag. 17 - *De vogelwaarnemingen*
- pag. 24 - *Excursie- en Activiteitenprogramma*

Grote zilverreiger

Voor u ligt het eerste nummer van Hak-al van dit jaar. Misschien is het u al opgevallen, dat dit nummer wat later is verschenen dan de bedoeling was. Begin van dit jaar waren er echter te weinig artikelen binnen gekomen om een volwaardig nummer te kunnen laten verschijnen. Al een paar jaar kennen we dat probleem, omdat in die zelfde periode ook het jaarverslag van de vereniging uitkomt. Dit jaarverslag wordt gemaakt door de verschillende coördinatoren, maar dit blijken voor een deel ook dezelfde mensen als de schrijvers van de "gewone" Hak-al". Vandaar dat u nu in april het eerste nummer van ons blad heeft ontvangen.

Dit nummer zal wat breder worden verspreid dan te doen gebruikelijk. Krijgen normaal alleen de leden van de NVWC de Hak-al, deze keer krijgen ook de bewoners van de wijk Eva-Lanxmeer een exemplaar. Zo kunnen de bewoners van deze nieuwe wijk ook op een andere manier kennismaken met de vereniging dan alleen via de informatie in de plaatselijke kranten. Misschien dat deze manier van kennismaken ook nieuwsgierig maakt naar het eens bijwonen van een avond in ons clubhuis of deelname aan een excursie. Tenslotte is dat de beste manier om de mensen van de vereniging echt te leren kennen.

In dit nummer van de Hak-al vindt u veel informatie over vogels. Er is als altijd weer de uitgebreide rubriek over de vogelwaarnemingen in ons gebied. Dat het voorjaar begint te worden, merken we allemaal buiten. Maar ook de eerste jaarswaarnemingen van bepaalde vogelsoorten laten dat zien. Verder kunt u wat lezen over de Groene specht en de jaarlijkse roofvogeltelling. Daarnaast vindt u een aantal bloemlezingen van artikelen die in diverse tijdschriften zijn verschenen en die uitnodigen tot verdere lezing.

Dit voorjaar leven er echter ook grote zorgen onder agrariërs. Aan de uitbraak van MKZ wordt aandacht besteed in een artikel van onze voorzitter.

Tot slot kunnen we nog melden, dat er in een kleiner verband veel denken en praatwerk is verzet naar aanleiding van de brainstorm die afgelopen december is gehouden. Op die avond konden we nadenken over verleden, heden en toekomst van de vereniging. De toen gevormde commissie heeft een aantal van die ideeën verder bekeken. In de Algemene maandelijkse vergadering van mei (op maandag 14 mei in de Ketelvink) zal naar aanleiding van alle ideeën een lijst met prioriteiten worden gemaakt. Ook zullen er dan concrete afspraken worden gemaakt over wie zich met welke zaken zal gaan bezighouden. Iedereen die hier over mee wil denken is van harte welkom op deze avond.

Wij wensen u veel leesplezier met dit nummer. Tot half mei kunnen bijdragen worden ingeleverd voor ons volgende nummer op de bekende adressen. Veel mooie voorjaarsdagen toegewenst en een hartelijke groet aan u allen,

de redactie.

de NVWC in vogelvlucht mededelingen vanuit de vereniging

1. recreatie en natuurontwikkeling in de uiterwaarden

Al enkele malen bent u in deze rubriek bijgepraat over de problemen die elke natuurliefhebber kan zien in de Goilberdinger- en met name de Baarsemwaard. Nu het terrein zo goed toegankelijk is voor mensen (en honden, en motoren), lijkt de natuur daar onder druk te staan. En dat, terwijl we veel mogelijkheden zien voor het gebied. En blijkbaar zien ook de vogels die onze streek passeren die mogelijkheden, want zijn toch veel leuke waarnemingen gedaan vorig jaar en recent (zie elders in deze Hak-al).

De zorgen die er bij natuurliefhebbers leven en dus ook bij de leden van onze vereniging zijn bij monde van Kars Veling en Paul van Veen in een informeel gesprek met de gemeente nogmaals geuit. Dit als reactie op de briefwisseling die al eerder plaats had. Op dit moment zijn er nog geen besluiten gevallen wat betreft maatregelen voor een beter samengaan van recreatie en natuur. De gemeente is ook niet de partij die beheermaatregelen kan nemen. Zij zijn gebiedseigenaar, maar het beheer is in handen van het Gelders landschap. Deze partij bezint zich momenteel op haar taak. Onze vereniging zal middels de genoemde personen ook daar een vinger aan de pols houden. In de Algemene maandelijkse vergaderingen komt dit onderwerp ook aan bod. En via ons clubblad zullen we u ook van de ontwikkelingen op de hoogte houden.

2. internetsite

Zoals u wellicht weet, heeft de NVWC ook een eigen internetsite op de Digitale stad. Deze pagina bestaat al geruime tijd, maar het zoeken was nog naar een persoon om de informatie actueel te houden. Die is inmiddels gevonden. Jan-Dirk Buizer heeft de pagina compleet veranderd en uitgebreid. Nu zijn ook de actuele activiteiten van onze vereniging daar te vinden. Bovendien vind u er regelmatig een nieuwe foto van een actueel onderwerp. Kortom, voor zowel mensen van binnen als van buiten onze vereniging is deze site zeker de moeite waard. Het internetadres is: www.dsc.nl/nvwc/

3. lezing vleermuizen door Kamiel Spoelstra

Van de meeste excursies vind u in dit clubblad een verslag. De lezingen komen echter alleen terug in het jaarverslag. Vanaf nu gaat daar verandering in komen. In deze rubriek zult u voortaan ook een korte beschrijving vinden van de lezingen die hebben plaatsgevonden. Om te beginnen met de meest recente: de avond over vleermuizen in maart, door Kamiel Spoelstra. De aanwezigen kregen een zeer boeiend verhaal te horen. In het gedeelte voor de pauze heeft deze onderzoeker een boeiend verhaal gepresenteerd aan de hand van sheets. Centraal stond de periode van de winterslaap van de vleermuis. Op een heldere manier werd ons verteld welke aanpassingen een vleermuis kan doen om een periode van inactiviteit goed door te komen. Zo blijkt een vleermuis tijdens de periode van torpor (stijfheid, temperatuurverlaging) niet te slapen. Daarom warmt hij zich zo eens in de paar weken op om o.a. weer bij te slapen. Dus een winterslaap is beslist niet een periode van maanden lang diep slapen! Na de pauze hoorden wij een enthousiaste Kamiel vertellen over het fotograferen van vleermuizen. Dieren die 's nachts vliegen en dan ook nog in een behoorlijk tempo zijn natuurlijk lastig vast te leggen. Door fraai uitgedachte systemen met op elkaar afgestemde flitsen, infrarood-detectoren en camera's kon hij ons mooie opnamen laten zien.

4. berichten voor deze rubriek

Soms zijn er berichten die te kort zijn om er een heel artikel van te maken. Een bijzondere waarneming (anders dan een vogelwaarneming), een activiteit van een werkgroep, of andere informatie die de leden van de vereniging kan interesseren, meldt dat dan bij Ellen Geleedst. Dit kan telefonisch (0345-521953) of via e-mail: vanveen.geleedst@planet.nl.

- *Zoogdier -Vereniging Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming- jrg 10 nr 3 (september 2000)*

Regelmatig worden we in het tijdschrift Natuurbehoud op de hoogte gehouden van allerlei projecten in het kader van de ontwikkeling van de Ecologische Hoofdstructuur (E.H.S.). In het novembernummer zijn nu het Haringvlietgebied en de Gelderse Vallei aan de beurt. Toekomstplannen, mogelijkheden en moeilijkheden worden in makkelijk leesbare artikelen, die voor een groot publiek zijn geschreven, besproken.

"The aliens, ze komen echt". Met deze S.F.-achtige titel opent in Natuur en milieu een interessant artikel over uitheemse planten en dieren. De auteur Joep Dirx laat diverse deskundigen uit binnen- en buitenland aan het woord over deze veelal onderschatte bedreiging voor de natuur. Een citaat: "Het heen en weer slepen van planten en dieren zet ecosystemen voortdurend onder druk. Nieuw is dat verschijnsel niet. Al vanaf het begin van de geschiedenis zorgt de mens voor introducties van uitheemse soorten. Alleen de schaal waarop het nu gebeurt is enorm".

Zoals gebruikelijk bevat Sovon Nieuws weer zeer veel interessants voor iedereen die het wel en wee van de vogels in Nederland wil volgen. In dit nummer staat een overzicht van het Broedvogel Monitoring Project (B.M.P.) in 1999. Er zijn stijgers en dalers maar ook veel soorten die min of meer gelijk blijven. Wie alles wil weten moet natuurlijk het artikel lezen. Ik pik enkele krenten uit de pap: watervogels duidelijk in de plus, opvallende terugval van de tjiftjaf en blijvende achteruitgang van grutto, wulp, watersnip, boomvalk en steenuil. Naast de watervogels deden o.a. kauw, winterkoninkje,

Alleen landelijke tijdschriften waren deze keer binnengekomen. Het betreft de volgende uitgaven:

- *Boomblad -Alterra (Tijdschrift van toegepast onderzoek in de Groene Ruimte)- jrg 12 nr 5 (oktober 2000)*
- *Natuur en Milieu -Stichting Natuur en Milieu- jrg 24 nr 9 (november 2000) en Jaarbericht 2000*
- *Natuurbehoud -Natuurmonumenten- jrg 31 nr 4 (november 2000)*
- *Sovon Nieuws, jrg 13 nr 3 (september 2000)*
- *Van Nature -Vereniging Natuurmonumenten- jrg 10 nr 10 (oktober 2000)*
- *Vlinders -De Vlinderstichting- jrg 15 nr 4 (november 2000)*
- *Vogels -Vogelbescherming Nederland- nr 6 (november/december 2000)*

zanglijster, rietzanger en rietgors het goed. In de tabel die het volledige overzicht geeft zijn 105 soorten opgenomen. Dit zijn alle algemene broedvogels van Nederland, behalve de kolonievogels en de echte kustvogels. Verder worden in dit nummer drie vogelsoorten elk in een afzonderlijk artikel besproken. Het zijn de grutto, de eidereend en de scholekster. Met al deze soorten gaat het helaas niet de goede kant op.

Een kans om de natuurwaarde van veel gebieden te vergroten ligt in het planten van vlechthekken. In Van Nature staat: "Momenteel loopt het Nationaal Stimuleringsproject Gevlochten Heggen, Hagen en Houtwallen. Het project is een initiatief van de Stichting w.Aarde te Beek-Ubbergen. Het doel is de herintroductie van de traditionele vlechttechnieken bij heggen, hagen en houtwallen. Achtergrond is de "bevrijding" van het landschap van al te veel prikkeldraad." Misschien iets om mee te nemen in de plannen voor het aantrekkelijk maken van het landschap rond Den Bol in combinatie met de nieuwe wandelpaden die onlangs zijn aangelegd maar die helaas een lelijke en natuuronvriendelijke afscheiding hebben gekregen.

In Vlinders stuitte ik op een -ook voor ons gebied- zeer interessant artikel over de Natuurwacht Bommelerwaard. Aanleiding hiertoe was de toekenning van en uitreiking aan Ton van Balken van de gouden vlinder. Henkjan Kievit interviewt de gehuldigde die enkele behartenswaardige uitspraken doet.

Iets anders waar ik de aandacht van onze leden op wil vestigen trof ik ook in dit blad aan, namelijk een

artikel over het VSB-Fonds en de mogelijkheid bij dit fonds subsidie aan te vragen voor de aanleg van vlindertuinen.

Vogels, het blad van Vogelbescherming Nederland - in Sovon Nieuws door Ruud Vlek een soort Libelle onder de vogeltijdschriften genoemd- besteedt aandacht aan het mogelijk uitsterven van 1200 soorten vogels. In het artikel "Bejaagd, gekooid, vergiftigd" worden enkele acties geïntroduceerd die tot doel hebben deze dreiging af te wenden.

Tot slot in Zoogdier weer veel gedegen artikelen over

de betekenis van muizen voor de vegetatiestructuur in natuurgebieden en over de hazelmuis die gebaat is bij structuurrijke bosranden. Buitengewoon interessant vond ik de boekbespreking van een Duits boek over de Bechsteinvleermuis. Door toepassing van allerlei moderne technieken zoals microchip en detectieapparatuur komen tal van onvermoede feiten op over het leven van deze vleermuis aan het licht (zie boekbespreking op pg. 31-32).

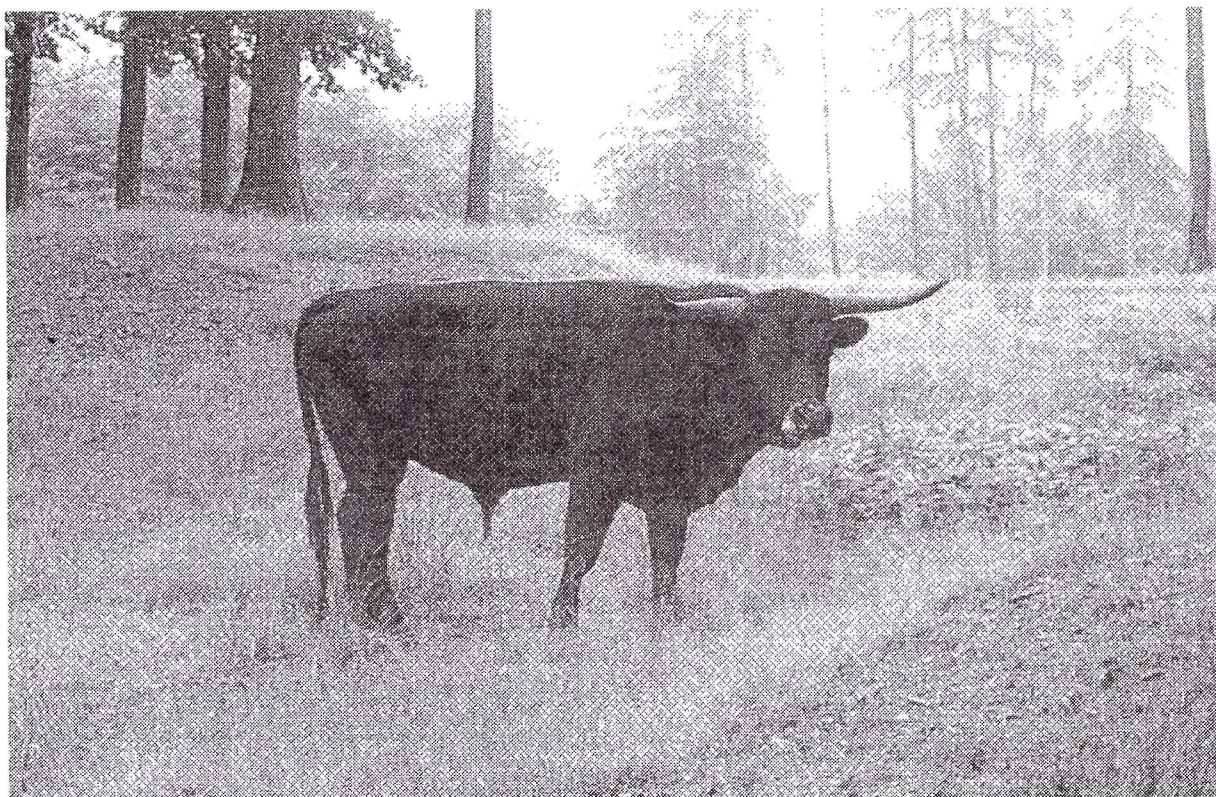
Ik hoop uw interesse en dus tevens de lust te hebben opgewekt om zelf eens in onze tijdschriftenbak te duiken. Vanaf 11 december 2000 staan de besproken nummers weer ter inzage tussen de overige nummers die dit jaar zijn verschenen.

Meldt uitwassen in de uiterwaarden

De NVWC maakt zich zorgen over de ontwikkelingen in de uiterwaarden. Door de natuurontwikkeling zijn hele mooie gebieden ontstaan, waar veel vogels en ook veel mensen van profiteren.

Met name het ongestuurde recreatief gebruik van de Barsem- en Goilberdingerwaard leidt nogal eens tot problemen. Vooral vogels zijn hier het slachtoffer. Broedende en overwinterende of doortrekkende vogels worden verstoord doordat mensen vrijelijk het hele gebied betreden, zelfs midden in de broedtijd. En dat terwijl er in deze uiterwaarden een aantal Rode-Lijstsoorten broeden! Verder zorgen loslopende honden natuurlijk voor onrust in het gebied. Nog erger vinden we het motorcrossen en het rijden met terreinwagens, dat al meermalen is

geconstateerd. Om onze zorgen over dit ongewenste gebruik van het gebied goed te kunnen onderbouwen roepen wij iedereen op dit soort feiten bij de NVWC te melden, onder vermelding van soort activiteit of voorval, exacte plaats en datum en tijd waarop het is geconstateerd. Wij zullen alle gegevens bundelen en hiermee onze zorgen richting gemeente en beheerders onderbouwen. U kunt uw meldingen doen bij Annette van Berkel, tel. 0345-531689 of op het emailadres van de NVWC, nvwc25@hotmail.nl.

De Groene specht in opmars?

Inleiding

Ooit was de Groene specht in Nederland de meest talrijke spechtensoort. In 1908 schreef de ornitholoog Snouckaert van Schauburg: "De Groene specht is bij ons te lande de algemeenste soort, die niet alleen in meer uitgestrekte bossen, maar bijna overal waar enig hout staat te vinden is"². Tegen woordig staat deze specht echter op de Rode Lijst. Het aantal broedparen in Nederland is sinds 1960 met 50-75% afgenomen^{3,4}. Toch doet de Groene specht het de laatste jaren hier en daar weer wat beter. Uit de resultaten van de landelijke PTT-tellingen blijkt dat de Groene specht in de periode 1980-1997, op grond van de december-index, weer in de lift zit. De toename heeft zich volgens de PTT-tellingen in verschillende delen van het land voorgedaan, bijvoorbeeld in Zeeland en het aangrenzende deel van Zuid-Holland, Noord-Brabant en Gelderland ten oosten van de IJssel⁸. Uit waarnemingen in het Groene Hart en het rivierengebied blijkt dat de soort het daar de laatste jaren ook weer goed doet. Ook in Culemborg e.o. is het aantal waarnemingen de laatste jaren flink gestegen. Wat zou hier de oorzaak van zijn?

Voorkomen

De Groene specht komt alleen in Europa en Zuidwest-Azië voor. IJsland, Ierland en Noord-Scandinavië moeten het zonder hem stellen⁴. In Nederland was de verspreiding de laatste veertig jaar voornamelijk beperkt tot de bosgebieden op de hogere gronden en de binnenduinrand. Op de waddeneilanden ontbreekt hij. De Groene specht heeft voorkeur voor licht gemengd loofbos met veel populieren, wilgen en andere bomen met zacht hout. Verder is een bosstructuur met open, grazige of onbegroeide plekken nodig^{7,10}. Het is een standvogel, die zich ook 's winters prima redt, tenzij de grond bevriest of door een ijslaag wordt bedekt. Vele Groene spechten sterven dan de hongerdood. Zo stierven tijdens de strenge, ijzel- en sneeuwrijke winter van 1978/79 veel Groene Spechten en werd bij de broedpopulatie in sommige delen van het land een achteruitgang van 60-80% vastgesteld⁸. Dat de Groene specht een standvogel is, is ook goed te zien aan de Culemborgse waarnemingen (fig. 1). Uit deze figuur blijkt dat de Groene specht het hele jaar door in onze omgeving wordt gezien. De piek in de waarnemingen in maart is waarschijnlijk het gevolg van het feit dat de spechten zich in het voorjaar het meest laten horen.

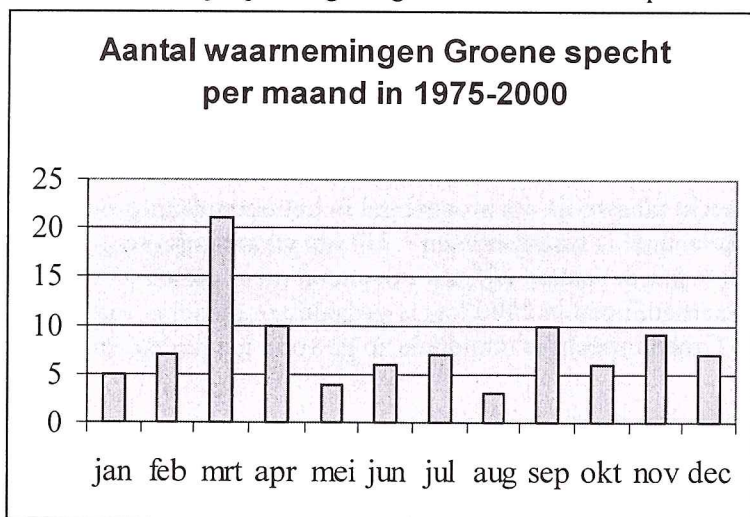

fig. 1

Voorkomen in het rivierenland

In Vogels van de Grote Rivieren wordt aangegeven dat de Groene specht in de vijftiger jaren nog op meerdere plaatsen in de Betuwe voorkwam in hoogstamboomgaarden en op landgoederen. In de jaren zestig waren de meeste vogels hier als broedvogel verdwenen². Tijdens de inventarisaties voor de Atlas van Nederlandse Broedvogels, in de jaren zeventig, werden er in het rivierengebied geen broedende Groene spechten aangetroffen. Als mogelijke oorzaak hiervoor wordt in deze atlas gesuggereerd dat de vervanging van hoogstamboomgaarden door laagstammige cultures hiervan de oorzaak zou kunnen zijn¹⁰. In Vogels van de Grote Rivieren worden hier echter vraagtekens bij geplaatst, omdat de Groene specht niet alleen uit het boomgaardengebied verdween als broedvogel, maar ook uit landgoederen, lanen, moeras- en kooibossen etc.. Daarom denken de auteurs dat het

verdwijnen veeleer in relatie moet worden gezien met een ongunstiger wordende voedselsituatie, "bijvoorbeeld ten gevolge van het verdwijnen van de Gele weidemier (*Lasius flavus*) uit grote delen van het (rivieren)gebied"².

Voedselspecialist

Dat mieren een rol kunnen spelen bij het voorkomen en verdwijnen van de Groene specht is zeer waarschijnlijk. Groene spechten zijn echte voedselspecialisten. Algemeen wordt aangenomen dat hun voedsel voor 90% uit mieren bestaat⁶. Het liefst eten ze Zwarte wegmieren (*Lasius niger*) en Rode bosmieren (*Formica rufa*). Daarnaast eten ze in geringe mate allerlei andere insecten die leven onder de schors en in het hout van loofhout. Soms eten ze ook vruchten¹⁰. Dat mieren heel belangrijk zijn voor de Groene specht, bleek eind jaren tachtig uit een onderzoek in een uitgestrekt bosgebied op de grens van Brabant en Limburg. Dit onderzoek toonde een verband aan tussen het voorkomen van de Groene specht en de Rode bosmier. Zo nam het aantal Groene spechten in 15 jaar met liefst 75% af, terwijl in dezelfde periode alle grote bosmierennesten waren verdwenen, en de middelgrote nesten met 70% waren afgenomen^{3,6,9}. Uit een onderzoek van Taapken echter, die vele honderden uitwerpselen van de Groene specht in het Gooi onderzocht, bleek dat de Groene spechten daar diverse soorten grasmieren (*Lasius sp.*) als voedsel gebruikten. Taapken meent dan ook, in tegenstelling tot vele anderen, dat de Rode bosmier zeker niet tot het hoofdvoedsel van de Groene specht behoort⁵. Een andere indicatie voor het voedsel van de Groene specht geeft de analyse van de maaginhoud van een vogel uit 1984, die door een Sperwer in Hilversum was geslagen. De maag van deze vogel zat vol met larven van de Dennescheerder (*Tomicus piniperda*)⁵.

Waarom verdwijnen mieren?

De oorzaken van de mierenafname zijn waarschijnlijk verzuring en vermesting. De bodemverzuring en verstoring van de mineralenbalans ten gevolge van de plaatselijke toevoer van stikstof uit de lucht beïnvloedt de mierenstand indirect negatief. Door de stikstofverrijking van de bodem treedt vergrassing op, waardoor kale plekken, waar mieren van afhankelijk zijn, verdwijnen. In de duinen aan de Nederlandse westkust spelen verzuring en vermesting veel minder. Dit zou de reden kunnen zijn waarom de Groene specht het daar nog steeds wel goed doet⁹.

Andere redenen voor achteruitgang

Behalve de achteruitgang van de mierenstand zijn er wellicht nog andere redenen waarom de Groene specht het op veel plaatsen in Nederland niet goed doet. Genoemd worden bijvoorbeeld verlies van broed- en fourageergebied als gevolg van de aanleg van woningen, industrieterreinen en infrastructuur, intensivering van de land- en bosbouw, toename van bemesting van weilanden en het verdwijnen van grote bomen (nestplaats)^{8,9}. Een combinatie van deze factoren is natuurlijk ook mogelijk.

De Groene specht in Culemborg en omgeving

De Avifauna van Culemborg e.o. meldt dat de Groene specht plaatselijk als broedvogel in het boomgaardgebied voorkomt, maar dat de soort na 1962 nog slechts een enkele maal is waargenomen¹¹. Uit het waarnemingenarchief van de NVWC blijkt dat rond Culemborg de Groene specht pas de laatste vijf jaar opvallend meer gezien wordt (fig. 2). Uit deze figuur blijkt overigens dat het aantal waarnemingen in 2000 iets is gedaald ten opzichte van 1998 en 1999. Waarschijnlijk is dit een waarnemerseffect. De Groene specht is inmiddels zo gewoon geworden, dat niet iedere waarneming meer wordt doorgegeven.

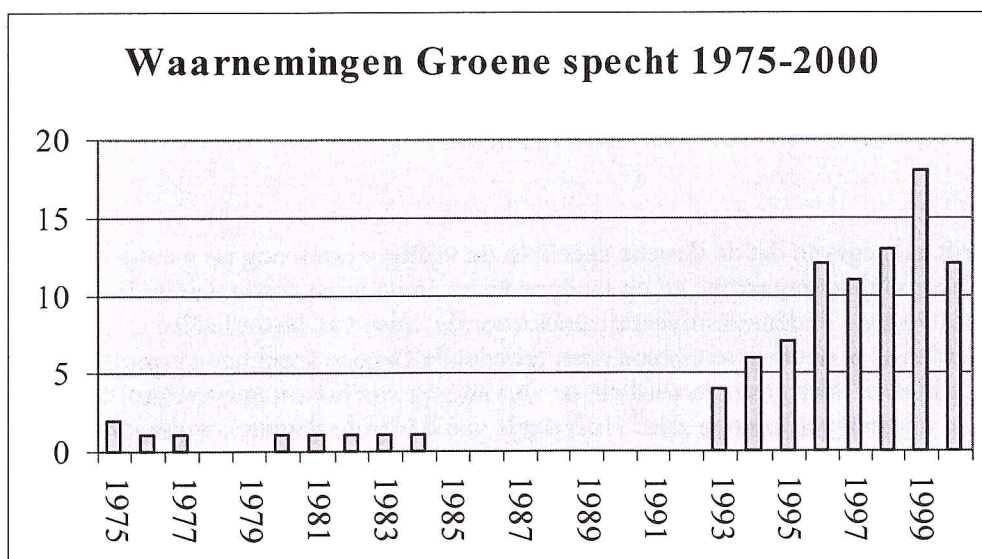

fig. 2

Ook tijdens de inventarisaties ten behoeve van de nieuwe landelijke broedvogelatlas (in de periode 1998-2000) zijn regelmatig Groene spechten in de omgeving van Culemborg waargenomen. In drie van de vier geïnterviewde atlasblokken (5x5 km) werden 1-3 paar Groene spechten aangetroffen. Ook werd in drie van de vier blokken de hoogste broedcode vastgesteld (fig. 3).

Aantal gevonden territoria Groene specht tijdens atlasinventarisatie 1998-2000

Atlasblok	broedcode	aantal-schatting
39-21	3	B
39-22	3	A
39-31	2	A
39-32	3	A

broedcode 2 = waarschijnlijk broedend
 broedcode 3 = zeker broedend
 aantalschatting A = 1-3 paren/territoria
 aantalschatting B = 4-10 paren/territoria

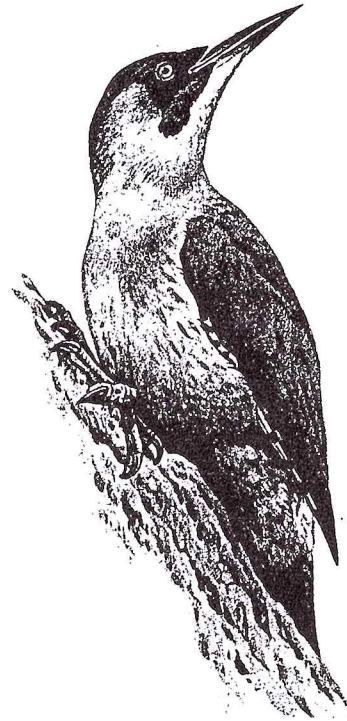

fig. 3

Gesteld kan dus worden dat de Groene specht vanaf het begin van de jaren zestig tot halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw (vrij) zeldzaam was in onze omgeving. Niet alleen is sindsdien het aantal waarnemingen flink toegenomen, ook zijn er een flink aantal territoria en zelfs een paar zekere broedgevallen vastgesteld. In 1999 werd het aantal territoria in het werkgebied van de NVWC (hetgeen kleiner is dan het gebied dat door de vier bovengenoemde atlasblokken wordt gedekt) geschat op zeven. Deze schatting is gebaseerd op losse waarnemingen van roepende vogels in het voorjaar. Doorgaans zijn de vogels meerdere keren op dezelfde plaats gehoord (informatie Annette van Berkel). Behalve deze territoria zijn in 1999 in elk geval broedgevallen vastgesteld in De Plantage en aan De Kalveren en een waarschijnlijk broedgeval in de buurt van de Goilberdingerwaard, waar twee volwassen vogels met jongen werden waargenomen.

Verklaring voor de toename

Hoe komt het nu dat de Groene specht in onze omgeving de laatste jaren steeds vaker wordt gezien? De verklaring hiervoor weet eigenlijk niemand op dit moment. Hiervoor heb ik al aangegeven dat een mogelijke oorzaak van de afname is, het verlies aan broed- en fourageergebied als gevolg van de aanleg van woningen, infrastructuur en industrieterreinen. Dit speelt natuurlijk ook in het rivierenland en het Groene Hart. Desondanks neemt de Groene specht hier toe. Wellicht compenseert hij het verlies aan (oorspronkelijk) broed- en fourageerbiotoop doordat er een nieuw, geschikt biotoop ontstaat. Zo zou bijvoorbeeld de toename de laatste 30-40 jaar van populierenbossen en bomenrijen langs wegen de Groene specht een nieuw biotoop hebben kunnen verschaffen, maar zeker is dit niet. Daarnaast is als oorzaak van de achteruitgang de geringe variatie in de moderne graslanden genoemd. Ook in onze omgeving worden de graslanden steeds eenvormiger, maar dit belet de Groene specht blijkbaar ook niet in zijn opmars. Bovendien wordt de Groene specht vrijwel nooit fouragerend in moderne graslanden gezien, maar vooral in boomgaarden en volkstuinten.

De opmars van de Groene specht heeft zeer waarschijnlijk iets te maken met de voedselsituatie. Het is echter niet bekend wat de Groene specht nu precies eet in onze omgeving. Zoals gezegd is de Groene specht een echte voedselspecialist, die grotendeels afhankelijk is van mieren. Rode bosmieren komen hier van nature niet voor. Zou de Groene specht hier, net als in het Gooi, aan Gele grasmieren en Zwarte wegmieren voldoende hebben of heeft hij toch een andere voedselbron aangeboord? Verder is het mogelijk dat de soort vroeger altijd al fourageerde deze mierensoorten, maar dat die enige tijd sterk in aantal zijn verminderd. Helemaal denkbeeldig is dit niet, aangezien

mij opvalt dat de teruggang in het aantal Groene spechten ongeveer in dezelfde tijd begon als die van de roofvogels, die in de zestiger jaren enorm leden onder het gebruik van zware en uiterst giftige bestrijdingsmiddelen. Wellicht dat deze middelen destijds ook de mieren de das om hebben gedaan. Gebrek aan mieren dus, en daarmee een voedseltekort. Of genoeg mieren, maar met een grote hoeveelheid gif in het lijf, die de mierenetende Groene specht in grote hoeveelheden binnenkreeg. Door accumulatie van gif in het lijf van de vogels, kunnen deze het loodje hebben gelegd of zich minder of niet meer hebben kunnen voortplanten. Net als de roofvogelstand zou, door het uitbannen van veel zware landbouwvergiften, ook de mierenstand zich in meer agrarische gebieden langzamerhand hersteld kunnen hebben of zijn de mieren minder giftig geworden. Hiermee zouden mieren dan weer een belangrijke voedselbron voor de Groene specht kunnen zijn geworden. Dit zou dan echter ook voor de rest van het land moeten gelden, en niet overal neemt de Groene specht toe. Wellicht spelen er nog andere factoren mee. Zo is het best mogelijk dat de Groene spechten inmiddels toch iets anders dan mieren op het menu hebben staan. En verder is het natuurlijk goed mogelijk dat er een combinatie van verschillende factoren in het spel is.

Verzamel eens een poepje

In elk geval is de toename van de Groene specht in het rivierengebied een boeiende en positieve ontwikkeling. Nader onderzoek zal een antwoord moeten geven op de vraag naar het hoe en waarom hiervan. Dit onderzoek zal zich naar mijn idee voornamelijk moeten richten op de eetgewoonten van de Groene specht. In eerste instantie is het belangrijk om te weten waar precies wordt gefourageerd. In een boomgaard, in een berm etc. Het is belangrijk om deze informatie te vermelden bij het inleveren van een waarnemingskaartje. Om te kunnen bekijken wát Groene spechten eten, is het nodig te kijken wat er in de grond zit op plaatsen waar ze fourageren. Dat heeft natuurlijk alleen zin als deze plek heel precies bekend is. Een andere manier om het menu te bestuderen is het analyseren van de uitwerpselen van de Groene specht. In deze uitwerpselen zitten nog de harde restanten van bijvoorbeeld mieren die door een kenner op naam gebracht kunnen worden, zoals hiervoor bleek uit het onderzoek van Taapken. Mocht u weten waar Groene spechten regelmatig fourageren, en u ziet ze een poepje produceren, stop het dan eens in een luciferdoosje en lever het in bij de NVWC. U moet hierbij dan wel de datum en de vindplaats nauwkeurig vermelden. Wij zullen de uitwerpselen laten analyseren in de hoop meer te weten te komen over de eetgewoonten van de Groene specht in onze omgeving. Met het inleveren van een poepje draagt u bij aan het aan het beantwoorden van de vraag waarom wij hier weer kunnen genieten van Groene spechten. Dat lijkt mij een heel mooi doel.

Gerben Mensink

Bronnen:

1. Alleyn, W.F. (e.a.), 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Assen.
2. Bergh, L.M.J. van den (e.a.), 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Utrecht.
3. Ewijk, T. van, 1996. Bedreigde en kwetsbare vogels in Nederland. De Rode Lijst. Bilthoven.
4. Hagemeijer, E.J.M. & M.J. Blair (Editors), 1997. The EBBC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, Londen.
5. Jonkers, D.A., R.A. Kole en J. Taapken, 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Hilversum.
6. Roos, R. e.a., 2000. Het milieu van de natuur. Utrecht.
7. SOVON, 1987. Atlas van Nederlandse vogels. Arnhem.
8. SOVON internetpagina, onderdeel PTT-tellingen. Arnhem.
9. Steenwijk, H. van, 1996. De Groene specht lijkt het lachen te vergaan. Vogels 1996-1 p. 22-24.
10. Taxeira, R.M. 1979. Atlas van Nederlands Broedvogels. Deventer.
11. Vogelwerkgroep Culemborg, 1969. Avifauna van Culemborg en Omstreken. Culemborg.

- *Argus* - jrg 25 nr 3/4, jubileumnummer (december 2000)
- 't Altenatuurtje -Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur- jrg 20 nr 1 (januari 2001)
- *Blad* -IVN Tiel- jrg 12 nr 4 (winter 2000)
- *Boomblad* -Alterra (Tijdschrift van toegepast onderzoek in de Groene Ruimte)- jrg 12 nr 6 (december 2000)
- *De Dompfoorn* - jrg 34 nr 4 (december 2000)
- *Knipselkrant* -Faunabescherming- jrg 24 nr 4 (november 2000)
- *Nieuwe Wildernis* -Stichting Kritisch Bosbeheer- jrg 6 nr 2 (2000)
- *NVL Nieuwsbrief* -Mededelingenorgaan van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie- jrg 4 nr 4 (december 2000)
- *Vogelnieuws* - jrg 13 nr 5, themanummer Wetlands (november 2000) en jrg 13 nr 6 (december 2000)
- *Vogels* -Vogelbescherming Nederland- jrg 21 nr 121 (januari/februari 2000)
- *Van Nature* -Vereniging Natuurmonumenten- jrg 10 nr 12 (december 2000)
- *Nederlandse Faunistische Mededelingen*, nr 12 (december 2000) en nr 13 (december 2000)

Het Land van Heusden en Altena is het werkgebied van de Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur. In dit gebied, dat behoort tot het stroomgebied van onze grote rivieren, is de laatste tijd met name in de uiterwaarden heel wat "nieuwe natuur" gecreëerd. Het betreft de Struikwaard aan de Afgedamde Maas tussen Rijswijk en Andel en de Groesplaat aan de Boven Merwede tussen Woudrichem en Sleeuwijk. Regelmatig wordt er verslag gedaan van de ontwikkelingen op het gebied van flora en fauna in het tijdschrift 't Altenatuurtje. Ook in het onderhavige nummer vinden wij de verslagen van een vogeltelling in de Groesplaat en van een amfibieën- en libelleninventarisatie. In tegenstelling tot de amfibieënpopulatie, die helaas behoorlijk tegen viel, ging het de libellen in 2000 bepaald voor de wind. Sinds het begin van de inventarisaties in 1996 is het aantal soorten verdrievoudigd (van 5 naar 15), waarbij de grootste groei zich in 2000 afspeelde (zie het amfibieënverslag door André v.d. Berg blz. 19-21 en het libellenverslag door Jaap van Diggelen blz. 24-27). De NVWC doet er mijns inziens goed aan om deze verslagen in de gaten te houden en de uitkomsten te vergelijken met de ontwikkelingen die zich in ons gebied zullen voordoen.

Volgens het voorwoord van de voorzitter van de Faunabescherming is het prachtig uitgevoerde dubbelnummer van Argus de dikste Argus die in de 25-jarige geschiedenis van deze stichting is

verschenen. Er wordt natuurlijk teruggeblikt -wat hebben we bereikt- en vooruitgeblikt -wat staat ons nog te doen. Ludiek is in ieder geval de actie om de koninklijke familie ten aanzien van de drijfjacht op andere gedachten te brengen. Voor wie het beste idee hiervoor inzendt is er de "Maximaculpa"-trofee en een geldbedrag van fl. 10.000 te winnen. Tussen twee haakjes: de term "mea maxima culpa" komt uit de schuldbelijdenis -onderdeel van de Latijnse mis- en betekent "door mijn grootste schuld". De andere verwijzing in deze Latijnse woorden besloten beschouw ik inmiddels als algemeen bekend. Overigens is het niveau van de artikelen in dit nummer opmerkelijk hoog. Men leze bijv. over de schelpdiervisserij in het Waddengebied, Reeën zonder bejaging in de Zandvoortse duinen, het interview met Geert Groot Bruinderink over de toekomst van onze wilde hoefdieren en Dassenleed in Zuid Limburg. Warm aanbevolen leesstof!

Inhoudelijk komt het Blad er dit keer heel goed af. Wim Vink verzorgde hier een artikel over de Tielse planten. Goed rondkijken wordt altijd beloond; dat bewees Wim Vink ook dit keer weer eens. Lees het interessante artikel er maar eens op na, want de leuke vondsten zijn te talrijk om hier op te noemen (blz. 6-9). Een goed geschreven anekdotisch artikel hoort mijns inziens in elk verenigingsblad thuis. Veel plezier beleefde ik aan het stuk over de wilde eend in de rubriek Barend (blz. 9-10).

Meer plantennieuws is te lezen in de Domphoorn. Dick Kerkhof schrijft over de nieuwe rode lijst van bedreigde planten en het voorkomen van rode lijstsoorten in de Vijfheerenlanden. Interessant is ook de vergelijking tussen de rode lijsten van 1990 en 2000 wat betreft het onderzoeksgebied. Wellicht iets voor onze plantenwerkgroep om "onze" rode lijstsoorten te noteren en te volgen. Het volledig omheinde nationale park "de Hoge Veluwe" gaat steeds meer een aparte enclave vormen in het veel grotere gebied van de hele Veluwe. Ondanks alle lippendiensten van besturen en ambtelijke natuurbeschermers aan de grote eenheid natuurgebied de Veluwe gebeurt er nu al jarenlang niets. De Hoge Veluwe vaart zijn eigen koers en bewaakt haar omheining zoals een maagd haar kuisheid. Lees hierover de twee in de pers gezonden stukken op de laatste twee bladzijden van de Knipselkrant.

Naadloos sluit hierbij een artikel in de Nieuwe Wildernis aan. Hierin geeft Ruud Lardinois pittige kritiek op de "Alleingang" van de Hoge Veluwe (blz. 16-19). Lees verder in dit blad de boeiende artikelen over de verhouding raven en wolven (blz. 4-9), "Serengeti in de Oostvaardersplassen" over de natuurlijke ontwikkeling van de grote herbivoren en over de ziekte van Lyme. Verder wil ik al onze N.M.E.-vrijwilligers het artikel "Natuurspeelbos" door weer dezelfde Ruud Lardinois (blz. 10-11) aanbevelen. In een tijd waarin het voor kinderen steeds moeilijker wordt om in een echt stuk natuur op ontdekking te gaan lezen we hier over een prachtig voorbeeld van hoe het ook kan. Een voorbeeld dat ruimschoots navolging verdient.

Een dunne Nieuwsbrief van de Libellenvereniging dit keer. Ik vraag graag aandacht voor een verslagje van een libellenexcursie naar Plateaux-Hageven. In dit gebied, dat vlak bij het kampeerterrein van ons Hemelvaartkamp ligt, zijn er 24 soorten op één excursiedag waargenomen.

Dynamiek in natuurgebieden, en met name in moerasgebieden, blijkt een noodzakelijke voorwaarde voor een rijk geschakeerde natuur te zijn. In Vogelnieuws (nr. 5) staat het artikel "De weerribben verzwakt door gebrek aan dynamiek". Hierin wordt overtuigend aangetoond dat een te conserverend beheer de dood in de pot is voor een rijk gevarieerde vogelwereld. Vogels zijn wat dit betreft exemplarisch want met een gerust hart kunnen we stellen dat dit voor alle flora en fauna opgaat. Onder de vele andere onderwerpen in dit tijdschrift noem ik: fazantenaantal daalt naar normaal (nr 6 blz.

2), oeverzwaluw breekt broedrecord (nr 6 blz. 3), massale eidersterfte gevolg van keten van oorzaken (nr 6 blz. 4-6) en wantvisserij (visserij met staande netten) nekt watervogels in het IJsselmeer (nr 5 blz. 10-11).

Ook in Vogels aandacht voor de problemen die de visserij in een vogelrijk gebied met zich meebrengen. Eric Wanders schrijft onder de titel "Wrange prijs voor vis" over de problemen in het IJsselmeer en Koos Dijksterhuis schrijft over de eidereenden in de Waddenzee die door gebrek aan voedsel massaal sterven.

Curieus is een nieuwe methode te noemen die in de afgelopen twee jaren in acht terreinen van Natuurmonumenten is toegepast om reptielen te tellen. Met name gaat het hier om Gladde slangen en Hazelwormen. Blijkens een kort artikel in Van Nature (blz. 5) gaat het om donkergroene metalen platen van 60x50 cm die snel door de zon worden opgewarmd. De genoemde reptielen gaan op de door de zon opgewarmde platen liggen om zichzelf snel op te warmen. Op deze manier kunnen ze op vaste punten snel worden geteld. Met de tot nu toe gebruikte loop/zoekmethode blijkt maar een klein deel van de verborgen levende Hazelwormen en Gladde slangen op te sporen. Met de nieuwe methode is snel een veel beter resultaat te bereiken.

Nr 12 van de Faunistische Mededelingen bevat gegevens over de volgende dieren en diergroepen: de medicinale Bloedzuiger, een nieuwe soort Snuitkever voor de Nederlandse fauna, het Zuidelijk spitskopje (een soort sprinkhaan), de Zadelsprinkhaan, de weekdieren van de Nederlandse brakwatergebieden (64 soorten), een nieuwe zweefvlieg voor Nederland en nog meer bijzondere vondsten van de laatstgenoemde diergroep in Nederland.

Nr 13 van de Faunistische Mededelingen is een speciaal nummer dat in zijn geheel is gewijd aan de Atlas van de Nederlandse Watermijten. Deze Atlas geeft de verspreiding in Nederland weer van 234 soorten en 6 ondersoorten. De samenstellers van deze Atlas, Harry Smit en Henk van der Hammen, hebben sinds het einde van de jaren zeventig in het hele land watermonsters genomen. Zij ontdekten 5 nieuwe soorten maar moesten tevens 5 soorten van de Nederlandse lijst afvoeren. Blijkens de verspreidingskaartjes is er van de watermijten in ons werkgebied niets bekend omdat geen watermonsters of meetpunten zijn genomen of geïnventariseerd. Inmiddels liggen alle tijdschriften weer klaar in de Ketelvink om voor iedereen die belangstelling heeft gelezen te worden.

Roofvogeltelling nummer 20

Inleiding

Op de laatste zaterdag van januari vond de jaarlijkse roofvogeltelling plaats. Deze telling wordt voor de 20ste keer gehouden. Dit jubileum ging gepaard met het slechtste weer sinds tijden tijdens deze telling; gestaag vallende regen en koud. Zes tellers trotseerden dit weertype. Dit was echter niet voldoende om het gehele gebied op één dag te tellen. Op de aansluitende zondag en maandag zijn de restanten van het gebied geteld.

De resultaten

De resultaten van de roofvogeltelling zijn: Drie roofvogelsoorten zijn waargenomen, Buizerd 106 á 108, Torenavalk 14 á 19 en Sperwer 7 á 8. In tabel 1 zijn de resultaten van alle jaren gepresenteerd. Het resultaat van deze telling past voor wat betreft de buizerd mooi in de reeks van goede jaren. De laatste 5 jaar overwinteren gemiddeld 110 buizerds in het werkgebied. In de 15 hieraan voorafgaande tellingen was het gemiddelde 39 voor de buizerd. Een landelijke tendens is dat meer buizerds tot broeden komen in Nederland. Dit wordt ook rondom Culemborg waargenomen. De indruk bestaat dat plaatselijke broedvogels ook in de winter hun territorium bezet houden en dat deze dieren 'bezoek' krijgen van vogels uit noordelijke streken. Een hypothese uit voorgaande jaren, overwintering rondom Culemborg van vooral juveniele beesten van noordelijk gelegen gebieden, is dit jaar niet kunnen worden onderzocht. De jonge beesten zijn vooral goed te herkennen aan kleedkenmerken als ze vliegen. Door het slechte weer deden ze dat op zaterdag niet. De torenvalk is een soort waarin niet echt een patroon valt te herkennen. Het gemiddeld aantal overwinterende torenvalken is 16.2 (20 tellingen). Het resultaat van deze telling ligt dus met 14 á 19 rond het gemiddelde. De Sperwer is een zeer moeilijk te tellen soort. Deze soort is eigenlijk alleen maar vliegend waar te nemen. De Sperwer zit namelijk veelal goed verborgen. Het gemiddelde over 20 tellingen is 4,4. Het resultaat van 2001 (7 á 8) is dus bovengemiddeld.

Het weer tijdens de telling

De telling is uitgevoerd op de dagen zaterdag, zondag en maandag. Zaterdagochtend was het zeer

regenachtig. Twee deelgebieden zijn geteld; Beesdse veld noord en oeverwal Beusichem. Zaterdagmiddag waren er enkele droge perioden afgewisseld met een bui. Het gebied Culemborg West (Lek, diefdijk, A2, N320, spoorlijn) is toen geteld. Zondagochtend zijn twee gebieden geteld; Beesdse veld zuid en wederom (nu abusievelijk) oeverwal Beusichem. Het laatste deelgebied Asch-Buren is uiteindelijk maandag geteld. Op zondag en maandag waren de waarneemomstandigheden perfect. Zon, weinig wind en ongeveer 5 graden C.

Tellers

In het totaal hebben 8 personen de telling uitgevoerd. (Leo van der Kooij, Jandirk Buizer, Ruud Post, Dik Helmond, Peter Helmond, Kars Veling, Annette van Berkel en Paul van Veen.

De weersinvloeden op het telresultaat

Zoals uit de paragraaf "Het weer tijdens de telling" bleek is een gebied onbedoeld geteld. Dit biedt ons wel de mogelijkheid om de weersinvloeden op het telresultaat te analyseren. Wat te verwachten is, is dat kleinere soorten eerder gemist zullen worden. Deze beesten vallen minder op. En met een beslagen of nat geregende kijker vind je deze beesten dan ook minder snel. Torenavalk en sperwer zijn in de regentelling van zaterdag niet waargenomen. In de zontelling, van zondag, zijn deze soorten met 5 respectievelijk 1 exemplaren gezien. De buizerd werd in beide tellingen ongeveer even vaak waargenomen (12 resp. 10 exemplaren). Dit houdt in dat de torenvalk en de sperwer wellicht onderteld zijn in de twee andere deelgebieden die in mindere weersomstandigheden van de zaterdag zijn geteld.

	80	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	2001
Buizerd	26	44	38	55	34	27	34	25	35	33	41	51	47	42	53	111	104	134	92	108
Torenvalk	21	15	14	3	9	3	15	15	27	29	10	33	16	2	23	16	17	25	12	19
Sperwer	3	9	9	8	3	0	0	5	2	2	1	4	2	7	0	6	6	9	4	8
Ruigpootbuizerd	1	2	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bl. kiekendief	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rode wouw	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zeearend	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Havik	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0
Totaal	52	71	62	68	47	31	49	46	64	64	52	88	65	52	77	133	127	170	108	135

Tabel 1: Aantallen per soort per jaar.
n.b. In 1981 en 1982 is de telling niet uitgevoerd.

Paul van Veen

Deze keer een vogel voor gevorderde vogelliefhebbers. Wie weet de oplossing? Stuur 'm naar de Ketelvink, misschien wint u een prijs. De oplossing van de vorige keer was: Kerkuil, en de winnaar is Gonnie Geluk uit Geldermalsen.

- *De VNMW-krant –Vereniging Natuur en Milieu Wijk bij Duurstede- januari 2001*
- *Zoogdier -Vereniging Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming- jrg 11 nr 4 (december 2000)*

In december vorig jaar stonden de kranten vol met artikelen over de koninklijke drijfjachten op Het Loo. In de Knipselkrant zijn een groot aantal van deze artikelen opgenomen. Zoals gebruikelijk zijn het alleen de jagers die deze praktijken vergoelijken terwijl de overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking de plezierjacht en met name deze achterhaalde vorm ervan (drijfjacht) op grond van ernstig toegebracht dierenleed afwijst. De argumenten zijn zo langzamerhand wel genoegzaam bekend maar een jager, die collega's in het openbaar bekritiseert, verbruist het bij zijn kompanen. Verder natuurlijk weer het nodige verbale geweld rond de vos, voorts de ganzenjacht en andere jachtperikelen. Bijzondere aandacht verdient mijns inziens het stuk van de Volkskrantcolumnist Ronald Plasterk. Uiterst duidelijk en met onweerlegbare argumenten stelt hij dat plezierjacht in welke vorm dan ook net zo uit de tijd is als stammenoorlogen, gladiatorengevechten en andere voorvaderlijke bezigheden.

Waarom is de Korenwolf (bijna?) uitgestorven? Vier onderzoekers belichten dit onderwerp in De Levende Natuur. Het blijkt dat graanakkers met een ruime hoeveelheid akkerkruiden de biotoop van deze aabare knager zijn. Tevens moet de bodemstructuur (lemig) en de grondwaterstand (laag) naar de wens van dit dier zijn. Door het nagenoeg verdwijnen van de graanteelt uit Zuid Limburg (het kerngebied van de hamster in Nederland) en bovendien het zowel in soorten als in aantallen sterk afgenomen akkerkruidenbestand is er nauwelijks nog geschikt biotoop voor handen. Wil de hamster nog een kans maken in ons land dan zal er meer hamsterbiotoop

De leesstof voor de verzorger van deze rubriek bestond dit keer uit de volgende tijdschriften:

- *Knipselkrant -Faunabescherming-dubbelblad nr 5, 6 (2000)*
- *De Levende Natuur - jrg 102 nr 1 (januari 2001)*
- *Natuurbehoud -Natuurmonumenten- jrg 32 nr 1 (februari 2001)*
- *Natuur en Milieu -Stichting Natuur en Milieu- jrg 25 nr 1/2 (februari 2001)*
- *NME Nieuws Rivierenland jrg 2 (januari 2001)*
- *Sovon Nieuws - jrg 13 nr 4 (december 2000)*
- *Van Nature -Vereniging Natuurmonumenten- jrg 11 nr 1 (januari 2001)*
- *Vlinders -De Vlinderstichting- jrg 16 nr 1 (februari 2001)*

moeten komen. Pas dan kunnen de in gevangenschap gekweekte hamsters weer in de vrije natuur worden uitgezet. Verder in dit nummer belangrijke artikelen over natuurontwikkeling (IJsselmeergebied en Noord Friesland Buitendijks) en over genetische variatie bij Zomer- en Wintereiken.

Natuurbehoud schenkt aandacht aan de Noordzee en aan salamanders.

Weer een voorbeeld van de gigantische druk die er in ons land op de steeds schaarsere groene ruimte wordt uitgeoefend geeft Natuur en Milieu. Bij het Naardermeer willen zij voor een verbinding tussen de A6 en de A9 de grond in. Een mooi streven. Dus iedereen blij? In het artikel Tunnelvisie toont Ralf Bodelier aan dat verdroging van het Naardermeer dan zeer waarschijnlijk is.

Jouke Altenburg stelt zich voor als de nieuwe coördinator van het steunpunt NME in Culemborg in de NME-Nieuwsbrief. Verder schrijft hij hier in ook nog een artikel over de samenwerking met de Stichting Culemborg en Ontwikkelingssamenwerking (S.C.O.S.) met betrekking tot de contacten met Villiersdorp in Zuid Afrika.

Een dik nummer van SOVON-Nieuws dit keer. En dat betekent natuurlijk veel vogelnieuws. Enkele krenten uit de pap. In een verslag van de zeldzame broedvogels in 2000 is er goed nieuws voor de Zilverreiger, zowel de grote als de kleine, de IJsvogel en de Nachtzwaluw. De Korhoenders blijven zorgenkindjes en de stand van de Velduil en de

Grauwe Gors is bedroevend. Ook verslagen van de midwintertelling van watervogels (exclusief de zwanen en de ganzen) in januari 2000, van P.T.T.-resultaten (Punt Transect) van december 1999, van de trek van de Visarend en van de Koperwiek zijn het lezen waard.

In Maarn is een zogenoemd aardkundig monument gerealiseerd, zo vermeldt Van Nature. Het gaat om een verzameling van zo'n 700 zwerfkeien die tijdens de afgraving van een deel van de Utrechtse Heuvelrug werden ontdekt. De kunstenaar Maarten van Vliet heeft een ontwerp bedacht om deze unieke zwerfkeienverzameling ter plekke in een aansprekende vormgeving te laten zien. Nieuwsgierig geworden? Ga zelf eens kijken bij Maarn, vlak langs de A12 en vlakbij station Maarn.

In Vlinders wordt aandacht besteed aan de vlinders van Wallis (Zwitserland), vlinderfotografie, het Hooibeestje en de Bruine Vuurvlinder. De Europese Blauwtjesfamilie, toch al aanzienlijk in aantal, heeft er een nieuwe soort bij. Het gaat om een immigrant of liever verstekeling uit Zuid Afrika. Voor het eerst in 1990 in de Balearen waargenomen, vermoedelijk meegekomen met geraniums uit Zuid Afrika, is het aan een ware zegetocht in Europa begonnen. Het beestje is vanwege zijn gebondenheid aan geraniums Geraniumblauwtje gedoopt. Een onlangs "per ongeluk" gefotografeerd Blauwtje bleek deze soort te

zijn. De soort is dus in Nederland en dus kijk er naar uit. Over Nederlands gesproken. Onlangs is er een officiële namenlijst verschenen van alle macrovlinders (dag- en nachtvlinders) in Nederland. De lijst is te bestellen bij de vlinderstichting voor fl. 17,50, inclusief verzendkosten.

Na een lange periode van stilte horen we weer wat van onze burens in Wijk bij Duurstede. Middels de VNMW-krant die de weg naar onze brievenbus (weer?) heeft gevonden.

Meer hamsternieuws in Zoogdier. Hierin schrijft Famke Valde over de verspreiding in Vlaanderen. Ook hier kommer en kwel. Uit het artikel Boommarternesten in 1999 en 2000 blijkt dat deze mooie marterachtige hier niet zo ver vandaan een van zijn bolwerken blijkt te hebben. Het is in de Boswachterij Amerongen en omgeving. Het gebied staat naast het Fries-Drentse Wold (toekomstig Nationaal Park) en De Veluwezoom (Nationaal Park) in de top 3 van de beste Nederlandse gebieden.

Zo hiermee zit mijn leeswerk er weer op. Uiteraard kan ik niet alles bespreken en is deze selectie persoonlijk gekleurd. In ieder geval liggen al deze uitgaven weer op onze leesplank in het clubhuis en wel om gelezen te worden. Dat mag een ieder mits ze weer zo snel mogelijk worden teruggelegd. Waarvan akte!

Mond- en klauwzeer

Iedereen heeft er al van gehoord: MKZ. Het is een zeer besmettelijke veeziekte, die behalve koeien, schapen en varkens, ook wilde dieren als reeën kan besmetten. Door de uitbraak in Nederland zijn veel gebieden afgesloten en de boeren zijn uiterst voorzichtig met wie ze op hun land en bij hun boerderij laten. Dit betekent onder andere dat veel natuurgebieden afgesloten zijn en dus ook dat we er als vogelwachters niet in kunnen. De Baarsenwaard, de Regulieren en andere terreinen kunnen voorlopig niet worden bezocht en onderzocht. Dit betekent onder andere dat een aantal geplande inventarisaties en onderzoeken niet door kunnen gaan.

We willen iedereen vragen om hier absoluut niet van af te wijken en alle afgesloten gebieden te mijden. Niet zeggen, ach, zo'n vaart zal het niet lopen. Stel dat de besmetting door een vogelwachter wordt overgebracht en dat tientallen boerderijen, met duizenden dieren door ons toedoen worden geruimd? Laten we gewoon rustig afwachten tot de maatregelen weer worden opgeheven en laten we

hopen dat de uitbraak snel zal zijn uitgewoed. Blijf lekker op de openbare weg en hou je stipt aan verordeningen en bordjes die je in het veld tegen komt. Ga vooral niet zomaar een weiland in of een erf op. Bij voorbaat hartelijk dank.

Kars Veling, voorzitter

De vogelwaarnemingen van half november 2000 tot begin maart 2001

Het voorjaar staat weer in de startblokken. Veel natuurliefhebbers kijken reikhalzend uit naar het eerste gezang van zwartkop, spotvogel en andere vogelsoorten, die hun miraculeuze halfjaarlijkse reis over een deel van de aardbol weer succesvol hebben volbracht (een goede zin voor het Groot-Dictee der Nederlandse Taal). Het is genieten van de imponerende baltsvluchten van de kievit en het gracieuze geknik van een futenpaar. Gewone vogelsoorten, maar elke keer weer een buitengewoon schouwspel voor wie er oog en oor voor heeft.

Van alle doortrekkers, zomergasten en broedvogels ontvang ik graag een kaartje met de eerste jaarwaarneming. Gewoontegetrouw vraag ik ook om de laatste waarnemingen van hier overwinterende soorten zoals de brilduiker.

In de rubriek van deze keer zijn ongeveer 250 meldingen verwerkt van bijna 70 soorten. Er zaten deze winter een aantal erg vreemde 'eenden' in de bijt. Ook sommige aantallen zijn opmerkelijk.

Veel leesplezier.

Met vriendelijke vogelgroet,

Jouke Altenburg

Opname van waarnemingen in deze rubriek houdt geen erkenning door de Commissie Dwaalgasten Culemborgse Avifauna in. De aanduiding "RN" houdt in dat de waarneming gedaan is door een niet-NVWC-lid en gepubliceerd is in het digitale, regionale vogeloverzicht "Waarden vol vogels".

Uitgebreide soortbespreking van dwaalgasten, exoten en andere bijzonderheden

Roodkeelduiker

Duikers zijn meer dan 60 cm grote, laag op het water liggende vogels, die helemaal aangepast zijn aan het vangen van vis. De enige waarneming van een Roodkeelduiker in het Culemborgse tot op heden was 5 november 1988 op de Telpost. Tussen 23 december 2000 en 11 januari 2001 heeft een exemplaar vertoefd op de afgraving van de Redichemse waard (o.a. Gerben Mensink, Annette van Berkel, Kars Veling, Stijn Brand, Paul van Veen).

Geoorde fuut

De enig bekende waarneming uit het archief stamt uit 1978. Van 10 t/m 24 september was toen 1 ex. aanwezig in de afgraving van de Beusichemse Broeksteeg. Op 8 januari 2001 zagen Kars Veling en Annette van Berkel 1 ex. mooi door de telescoop in de Goilberdingenwaard. Een spetter van een waarneming dus.

Zwarte zwaan

Twee waarnemingen van deze exoot:

16-12-2000 1 ex. Buitenwaard (Marjan Schutte, Gerben Mensink).

17-2-2001 1 ex. Plasjes Pont Beusichem (Marjan Schutte, Louis van Oort).

De waarnemingen tot op heden waren:

24-1-1983 (Leo en Nel van der Kooij); 28-12-1991 (fam van Ruiten); 4-11-1995 (Paul van Veen, Ruud Post), 4-11-1999 (Annette van Berkel)

Roerdomp

Tot het begin van de jaren '80 werd de Roerdomp 'regelmatig' in de buurt van de Forten, de Zeedijk, de Visvijvers, Diefdijk en zelfs aan de Ronde Haven waargenomen. Tot 1982 zitten er in totaal 24 waarnemingen in het archief (gemiddeld 3 per jaar). Daarna is de soort slechts enkele malen waargenomen. Vorig jaar zag Jandirk Buizer 1 ex. in de kleine plasjes langs de spoorlijn, even ten noorden van de Spoorbrug (weliswaar net buiten het werkgebied, maar toch...). Misschien was het familie van het exemplaar (of hetzelfde) dat Gerben Mensink, Bram Rijkse en Ronald Jansen op 23 december 2000 in de Steenwaard zagen. Een mooie waarneming en wie weet over enkele

jaren weer een geregelde verschijning in ons werkgebied, wanneer de natuur zich wat verder heeft ontwikkeld in de uiterwaarden.

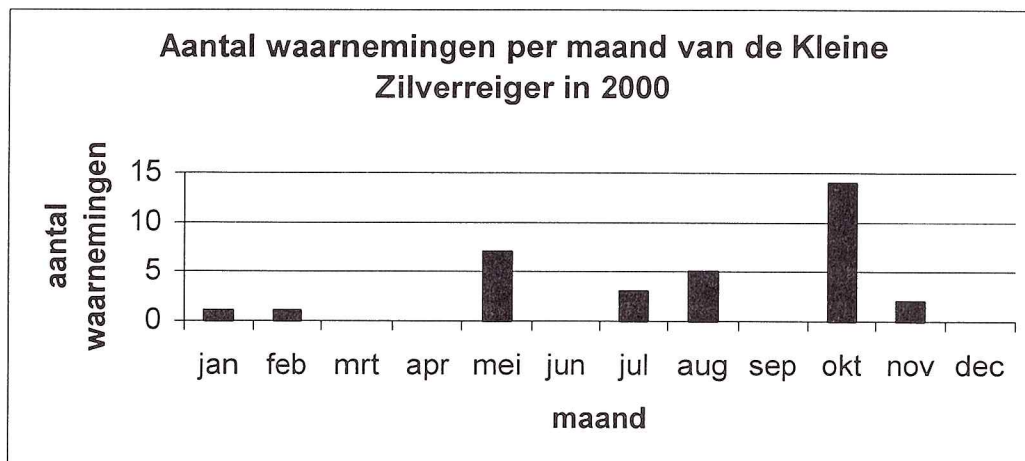
Kleine zilverreiger

In de vorige Hak-al heb ik vermeld dat Kleine zilverreigers inmiddels het hele jaar door in Nederland waar te nemen zijn. Dat was bekend van het Zeeuwse deltagebied, maar het blijkt voor het tweede jaar op rij ook voor ons werkgebied te gelden:

- 29-1-2001 Regionieus Steenwaard
- 14-2-2001 Regionieus Baarsemwaard
- 17-2-2001 Paul van Veen Baarsemwaard

In totaal zitten in het archief 33 waarnemingen uit 2000 van deze soort. En dan te bedenken dat er uit de periode 1975 t/m 1999 maar 2 waarnemingen bekend zijn.....

Figuur 1:

Grote zilverreiger

Een opmerkelijke waarneming van Peter van Horssen is de Grote zilverreiger, die hij op 2 december 2000 in de Put van Buren aantrof. De vogel werd opgeschrikt door jagers.

Het is de vierde waarneming ooit:

- 30 september 1980 Tom Kompier Regulieren
- 21 augustus 1999 Saskia Janssen Landtong Redichemse waard
(ook gezien door Wim Kievit)
- 20 september 1999 Berry Lucas Fort Everdingen

De Grote zilverreiger is een zeldzame broedvogel (max. tiental paren), die het gehele jaar door in Nederland kan worden waargenomen (ZVvN).

Carolina-eend

Op 23 december 2000 zag Gerben Mensink 2 exx. poetsend in de Redichemse waard. Carolina-eenden komen uit Noord-Amerika en zijn in Europa plaatselijk uitgezet of uit tuinen ontsnapt (VvE). Er zitten geen kaartjes van deze soort in het archief.

Mandarijneend

Ook op 23 december 2000 zag Gerben de volgende vreemde eend in de bijt. Deze eend is van oorsprong van Oost-Aziatische komaf. In West-Europa is een verwilderde populatie ontstaan (VvE).

Zilvertaling

Op 26 november 2000 zag Peter van Horssen 2 exx. van deze soort bij de kruising Zeedijk x spoorlijn. In augustus en september 2000 is deze exotische eend regelmatig in de Steenwaard gezien. Nu dus een 'binnendijkse' waarneming.

Kraanvogel

Kraanvogels trekken vanuit Scandinavië op en neer naar hun overwinteringsgebieden in Midden-Frankrijk. Het rivierengebied ligt doorgaans buiten de trekbaan, die als meest westelijke grens de oude hoogveengebieden (zoals de Peel) in het oosten van land heeft. De laatste jaren schijnt een deel van de kraanvogels ook in Noord-Duitsland te overwinteren (mond. med. Gerben Mensink).

Waarnemingen in het rivierengebied hangen nogal eens samen met slecht weer (mist), harde oostelijke wind of andere uitzonderlijke omstandigheden. In december jl. vond er een koude-inval plaats. De kraanvogels uit Noord-Duitsland trokken collectief weg op zoek naar betere oorden.

Op 20 december zag Berend Masselink circa 60 exx. ZW vliegend over de rivierkruising bij Wijk bij Duurstede. In de eropvolgende nacht (21-12-2000) hoorde Gerben Mensink kraanvogels over zijn huis trekken. Een goede oogst want zoveel kraanvogelwaarnemingen zitten er niet in het archief.

4-11-19?	22 exx. Beusichem Dijk	Annemartine Reesink
3-11-1989	5 exx. Over Triosingel richting Regulieren	Gerard van Ruiten
14-03-1991	4 exx. Volenkampen	Job van Amerom
29-03-1991	50 exx. boven Culemborg	Stijn Brand
24-10-1993	? ex. 's nachts overvliegend Ghandi	Paul van Veen
11-3-1995	52 exx. Weidsteeg	Arjan Brenkman
28-7-1998	27 exx. Triosingel, trekkend Z	Henkjan Kievit
17-8-1998	50 exx. Rivierkruising, trekkend Z	Henkjan Kievit

Verder zag Gerrie Monfils in de loop van de jaren nog 2x een groep Kraanvogels in de buurt van Everdingen (net buiten werkgebied). Uit maart 1989 zijn waarnemingen van Kraanvogels uit de buurt van Kerk-Avezaath bekend.

Jufferkraan

Een jufferkraanvogel lijkt op een kraanvogel maar heeft o.a. een kortere hals en snavel. De zwarte halskleur loopt tot op de borst door (dus geen 'kraag'). Het is een Midden-Aziatische steppensoort, die o.a. in Oost-Turkije broedt. Waarnemingen in Nederland betreffen tot op heden telkens ontsnapte siervogels, vaak te herkennen aan de geringde poten (VvE).

In 2000 had Louis van Oort een primeur met de waarneming van een jufferkraan nabij Geldermalsen: William Hoogteyling wist het dier te fotograferen. Deze winter zijn diverse waarnemingen in de uiterwaarden gedaan:

□ 27-1-2001	Arjan Brenkman	Bij N 320 (met gele ring)
□ 28-1-2001	Arjan Brenkman	Bij N 320 (met gele ring)
□ 29-1-2001	Ted Hoogendorp (RN)	Steenwaard (met gele ring)
□ 2-2-2001	Guus Verhorst	Steenwaard
□ 13-2-2001	Rob van Zanten	Baarsemwaard
□ 14-2-2001	Annette van Berkel	Baarsemwaard (met rode ring)
□ 18-2-2001	Regionieuws	ten oosten van Veerweg
□ 11-3-2001	Jouke Altenburg	Baarsemwaard
□ 12-3-2001	Paul Hoekstra	Baarsemwaard

Foto 1: Jufferkraanvogel bij Geldermalsen (William Hoogteyling)

Let op de 'happen' in de vleugels, veroorzaakt door het 'kortwieken'.

Dwergmeeuw

Op 16 december zagen Marjan Schutte en Gerben Mensink bij de rivierkruising 2 exx. Dwergmeeuw. De Dwergmeeuw wordt niet veel gezien in het Culemborgse. Er zitten in totaal 13 waarnemingen in het archief:

- zes voorjaarswaarnemingen (april)
- zes najaarswaarnemingen (oktober en november) en dus nu één winterwaarneming.

Het jaar 2000 is het beste Dwergmeeuwenjaar ooit: vijf waarnemingen. Vier waarnemingen zijn gedaan in de laatste twee weken van april in de Steenwaard en Baarsewaard.

Aan de kust en langs het IJsselmeer is dit kleine meeuwtje in april-mei en oktober-november in grote aantallen waar te nemen. Ook bij de winterdag nog met duizenden (VvE). Dat geldt dus niet bepaald voor het riviereengebied. Ter vergelijking: rondom Arnhem worden in het voorjaar wel waarnemingen gedaan; er zijn slechts vier najaarswaarnemingen (aug-okt) gedaan in 25 jaar. Een unieke waarneming dus.

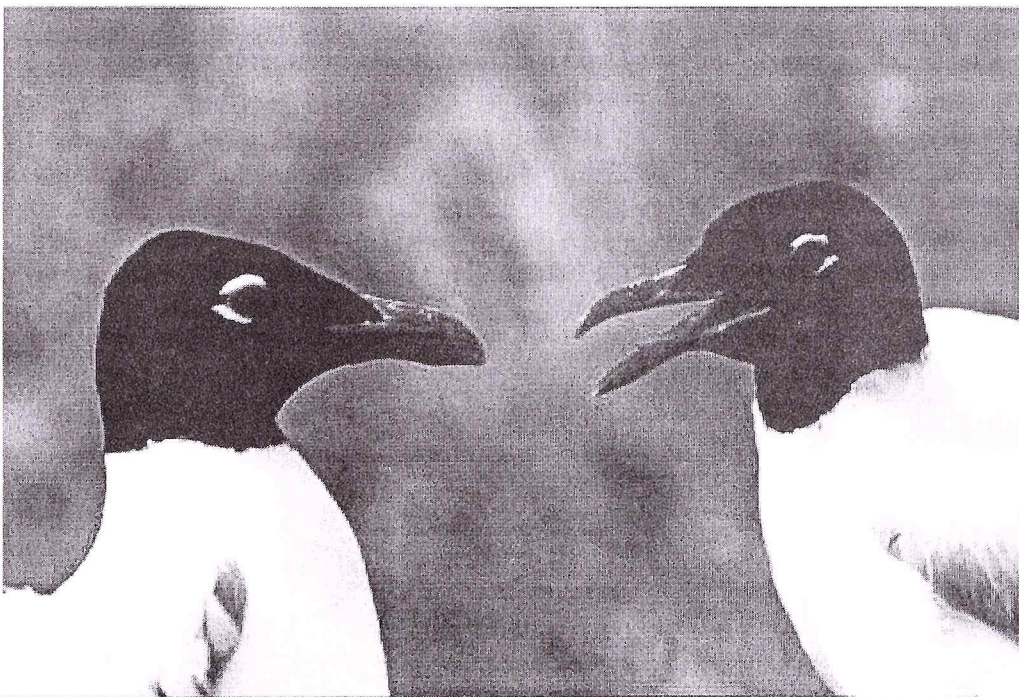
Zwartkopmeeuw

Op 11 maart 2001 zagen Job de Boer en Bruce Collé een Zwartkopmeeuw over de Telpost naar het noordoosten vliegen: de vierde waarneming ooit. De laatste waarneming stamt uit 1999 (half juli – R. Janssen). De oudere waarnemingen stammen uit 1981, 1982 en 1994.

Het is de eerste 'voorjaars'waarneming.

Sinds het eind van de jaren '80 is het aantal broedparen in Nederland gestegen van enkele tientallen tot meer dan 300 (ZVvN). De soort breidt het broedareal naar het noorden uit (VHG). Rond Arnhem worden vrijwel jaarlijks een of meer exemplaren gezien. Gezien beide bronnen lijkt het me waarschijnlijk dat de Zwartkopmeeuw over het hoofd wordt gezien. Hij lijkt dan ook sterk op een Kokmeeuw, maar heeft in zomerkleed zuiver witte vleugels (zonder zwarte punten). De soort heeft als volwassene een zware, rode snavel met een zwarte band en soms een gele punt. De snavel van jongere vogels is zwart, vaak met een lichte basis. De jongere vogels lijken verder veel op een 1^e winter Stormmeeuw.

Foto 2: Zwartkopmeeuw

Witkopstaartmees

De Witkopstaartmees is een ondersoort van de Staartmees die vooral in Noordoost Europa voorkomt. Ze zijn herkenbaar aan de zuiver witte kop. De grens van het verspreidingsgebied loopt door Zuid-Denemarken.

Witkopstaartmezen hebben soms een invasieachtig voorkomen (1992), maar dat is meestal alleen in Noord-Europa merkbaar (VvE).

De volgende waarnemingen zitten in het archief:

- 5 januari 1979 Terweyde
- 3 november 1992 Herenstraat
- 19 november 1995 Telpost
- 9 maart 1997 Regulieren
- 16 maart 1997 Zandput Rietveldse weg

Aan deze reeks worden de volgende toegevoegd

- 20 oktober 2000 2 exx. Plantage Stijn Brand
- 22 november 2000 2 exx. Plantage Gerben Mensink

Pestvogel

De winter 2000/2001 was weer een echte pestvogelwinter. De waarnemingen overal in het land haalden zelfs het 8 uur NOS- journaal van 8 januari. In ons werkgebied is in die tijd heel wat afgespeurd. De vaste vogelaarsgroep stond op scherp na de eerste e-mailberichten over een invasie, maar helaas...

Na de televisie-uitzending kwam bij Annette van Berkel de melding binnen dat bij de heer Jonker, wonende aan de "Binnen de Wallen" in het hart van Culemborg, op 6 en 7 januari 3 exx. in de tuin hadden gezeten.

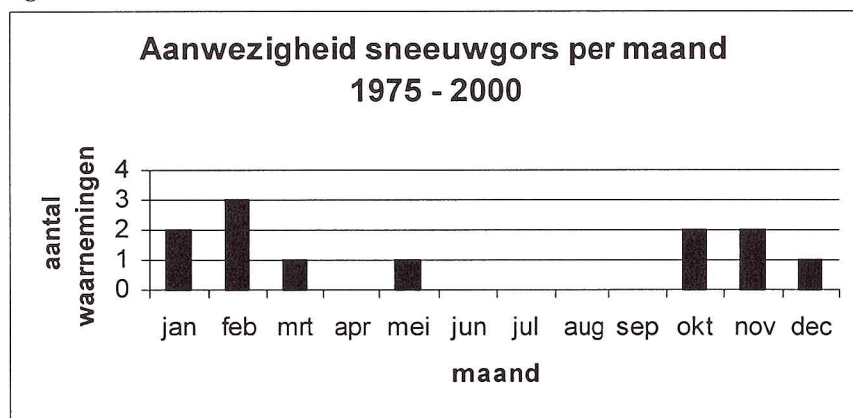
Appelvink

De laatste drie jaar wordt de Appelvink 1 a 2x per jaar waargenomen. In de jaren ervoor zo af en toe eens eentje. Paul van Veen had het geluk om op 14 januari 1 ex. te zien aan de Meent in Beusichem.

Sneeuwgorst

Op 17 maart werd tijdens de Rivierentelling bij de Plasjes pont Culemborg een mannetje Sneeuwgorst in overgangskleed ontdekt door Arjan Brenkman en Louis van Oort. Een mooie waarneming, die door tussenkomst van een (auto-)mobieltje ook werd gedaan door Paul van Veen, Ellen Geleedst en Jouke Altenburg.

Figuur 2

Samenvattende bespreking van de waarnemingen van half november 2000 tot begin maart 2001

Duikers tot en met roofvogels

Roodkeelduiker*. Zeven waarnemingen van de **Dodaars**, meest in de afgraving Redichemse waard; maximaal 4 exx. (Paul van Veen, Gerben Mensink, RN). **Geoorde fuut***. **Roerdomp***. **Kleine zilverreiger***. **Grote zilverreiger***. Tijdens de telling op 8 januari werden 42 **Blauwe reiger**nesten geteld bij het Wiel van Bassa (Leo van der Kooij, Annette van Berkel, Kars Veling). Van de **Kleine zwaan** werd zes maal melding gemaakt tussen 18 november en 17 februari. De kleinste groep telde 7 exx. en de grootste 45 exx. (Gerben Mensink, Leo

van der Kooij, Nel van der Kooij, Louis van Oort, Marjan Schutte, Kars Veling, Annette van Berkel). Op 7 januari en 14 februari werd de **Wilde zwaan** gezien. Beide waarnemingen werden in de Beusichemse waard gedaan (Gerben Mensink, Marjan Schutte). **Zwarte zwaan***. Op 11 januari zag Stijn Brand maar liefst 120 exx. van de **Taigarietgans**. De andere ondersoort, **Toendrarietgans**, werd tussen 18 december en 18 februari zes maal waargenomen. De aantallen wisselden tussen 3 en 300 exx. (Leo van der Kooij, Marjan Schutte, Kars Veling, Annette van Berkel, Gerben Mensink, Bram Rijksen, Paul van Veen).

Vier waarnemingen van grote aantallen **Kolgans** in december en januari: 2200 tot 4000 exx. (Annette van Berkel, Bram Rijkse, Jouke Altenburg). En dan te bedenken dat enige decennia geleden dit deel van het rivierengebied helemaal niet van belang was voor overwinterende kolganzen! Annette van Berkel en Jouke Altenburg zagen op 13 januari tijdens de meeuwentelling 2 exx. **Canadese gans** zwemmen op de Lek ter hoogte van de landtong Redichemse waard. Vier waarnemingen van de **Brandgans**; eenmaal zelfs 450 exx. door Bram Rijkse in de Steenwaard. Ook een uitzonderlijk hoog aantal **Nijlganzen**: op 13 februari zag Leo van der Kooij 116 exx. in de uiterwaarden tussen Beusichem en Culemborg. Twee decemberwaarnemingen van de **Bergeend** in de Steenwaard (Bram Rijkse). Vanaf 17 februari werd de soort in aantallen tot 14 exx. uit Baarsemwaard en Steenwaard gemeld (RN). Op 29 januari werden circa 3000 exx. **Smient** in de Steenwaard gezien (RN). Op 17 februari zat een witkoppig exemplaar in de Baarsemwaard (RN). Maar liefst 27 exx. **Krakeend** waren op 17-2 aanwezig in de Steenwaard (RN). Ook de **Slobeend** was op deze datum met 13 exx. aanwezig (RN). Slechts drie waarnemingen van de **Pijlstaart** deze winter, in alle gevallen 1 exx. (Annette van Berkel, Jouke Altenburg, RN). Vijf meldingen van de **Wintertaling**; eenmaal zelfs 200 exx. in de Steenwaard (Marjan Schutte, Gerben Mensink, Kars Veling, RN). **Carolina-eend***. **Mandarijneend***. **Zilvertaling***. De **Brilduiker** werd veertien maal genoteerd. Alle waarnemingen zijn in de uiterwaarden of op de Lek gedaan. Het maximum aantal was 12 exx. (Kars Veling, Annette van Berkel, Paul van Veen, Jouke Altenburg, Gerben Mensink, Marjan Schutte, Leo van der Kooij, Jandirk Buizer, RN). Ook het **Nonnetje** is met zeventien waarnemingen goed vertegenwoordigd: het maximum aantal was 5 exx. De **Grote zaagbek** is acht maal waargenomen; het maximum aantal was 13 exx. Opmerkelijk zijn de twee waarnemingen van de **Blauwe kiekendief** op 23 en 26 december in de Steenwaard door Bram Rijkse. Drie waarnemingen van een **Havik** uit de Steenwaard (RN); één waarneming uit het Tichelterrein Buren (Annette van Berkel). Slechts drie meldingen van een **Sperwer**, waarvan 2 uit de bebouwde kom (Leo en Nel van der Kooij, Gerben Mensink, Annette van Berkel). Op 18 februari namen Kars Veling en Annette van Berkel trek van 13 exx. **Buizerd** waar; 1 bel van 10 exx. richting NO. Een heel late **Boomvalk** werd waargenomen op 15 november door Bram Rijkse in de Buitenwaard. De **Slechtvalk** heeft duidelijk langs de Lek overwinterd: acht waarnemingen op verschillende plaatsen tussen fort Honswijk en de

Rivierkruising bij Wijk bij Duurstede (Marjan Schutte, Louis van Oort, Jouke Altenburg, Gerben Mensink, Paul van Veen, Kars Veling, Annette van Berkel, RN). Louis zag ook een exemplaar in de Regulieren.

Een '**Puzzelvalk**' (vermoedelijk een hybride Sakervalk x Slechtvalk) werd door Bram Rijkse op 18 december in de Steenwaard gezien.

Hoenders tot en met uilen

Twee meldingen van Patrijs; Annette van Berkel en Marjan Schutte zagen maar liefst 12 exx. in de Baarsemwaard op 14 november. **Kraanvogel***.

Jufferkraan*

Kars Veling zag 2 exx. **Bontbekplevier** al op 18 februari in de Steenwaard: een erg vroege waarneming. Opmerkelijk veel winterwaarnemingen (6) van de **Goudplevier**: met uitzondering van de waarneming op 17 februari in de Steenwaard (42 exx.- RN) steeds enkele tot een tiental exx. (Ellen Geleedst, Jouke Altenburg, Paul van Veen, Annette van Berkel, Marjan Schutte, Gerben Mensink, RN). De **Bonte strandloper** is tweemaal waargenomen (RN). Op 15 november zag Bram Rijkse nog een **Kemphaan** in de Steenwaard. Op 18 december waren nog 23 exx. **Watersnip** aanwezig in de Steenwaard (RN). De **Grutto** is in de wintermaanden alleen in januari niet waargenomen. Zeven waarnemingen met als eerste voorjaarswaarneming voor het werkgebied die van Paul van Veen: 18 februari 1 ex. in de Regulieren. Opmerkelijk groot is het aantal op 3 maart: circa 640 exx. bij de Lange Avontuurse weg (Annette van Berkel, Jandirk Buizer). Vijf waarnemingen van de **Wulp** (Marjan Schutte, Gerben Mensink, RN); het maximum aantal exx. was 350 op 28 januari bij pont Beusichem (Leo van der Kooij). Een december en een januarimelding van het **Witgatje**, beiden langs de Lek (Ruud Post, Kars Veling, Annette van Berkel). Op 15 november zag Bram Rijkse 1 ex. **Oeverloper** in de Steenwaard.

Net buiten de bebouwde kom ontdekte Annette van Berkel drie maal in de nawinter 1 ex. **Steenuil**. Peter van Horssen zag ook 19 december 1 ex. langs Parallelweg Oost. Op 17 en 21 december werd een slapende **Bosuil** door respectievelijk Leo en Nel van der Kooij / Annette van Berkel en Kars Veling gesnapt toen hij/zij een uiltje aan het knappen was in een knotwilg langs de Lekdijk. **Dwergmeeuw***. **Zwartkopmeeuw***.

Gierzwaluwen tot en met gorzen

De oproep voor het melden van **Russische en Noordse kauw** heeft drie waarnemingen van de Noordse en 1 waarneming van de Russische kauw opgeleverd (Jandirk Buizer, Jouke Altenburg). Het

IJsvogeltje is in deze ijs- en sneeuwrijke winter veertienmaal gezien. De waarnemingen zijn zowel binnen als buiten de bebouwde kom gedaan. Ellen Reddingius, Wim Denneman en Hilde Rutgers hoefden er zelfs hun respectievelijke tuinen niet voor uit: Lange Dreef en Westersingel. De overige waarnemingen zijn gedaan door Henkjan Kievit, Eric van Oijen, Yme Jan Bosma, Kars Veling, Annette van Berkel, Jouke Altenburg, Paul van Veen, Leo van der Kooij, RN.

De **Groene specht** lacht weer heel wat af dit voorjaar. Acht meldingen van o.a. bosje einde Lange Dreef, Plantage, tuin Ronde Haven, Tichelterrein Buren, Asch, boomgaard hoek Hamseweg. Twee waarnemingen van een twintigtal exx.

Veldleeuwerik (Paul van Veen, Gerben Mensink).

De **Waterpieper** werd driemaal gezien (TT, Gerben Mensink); eenmaal zelfs met 30 exx. (Paul van Veen). Op 21 december zag Peter van Horssen een **Grote gele kwikstaart** langs Parallelweg Oost.

Pestvogel*. De laatste najaars **Zwarte roodstaart** werd door Bram Rijkse op 15 november in de Steenwaard gezien. Opvallend genoeg uit elke wintermaand een of meer waarnemingen van de **Roodborsttapuit**. De waarnemingen werden het meest gedaan bij de Telpost (Paul van Veen, Gerben Mensink, Marjan Schutte, Jouke Altenburg), maar ook in de Regulieren (Jandirk Buizer, Saskia Jansen) en aan de Veerweg (Kars Veling).

Op 31 januari scoorde Leo van der Kooij zijn eerste zingende **Zanglijster** aan de Vliegerweg. Ook het **Zwartkopje** lijkt deze winter overwinterd te hebben in het Culemborgse. Op 16 december zagen Marjan Schutte, Ellen Huijser en Annette van Berkel 1 ex. in de tuin van Akkerwinde 9. Op 3 februari zagen Paul van Veen en Ellen Geleedst ook 1 ex. in hun tuin aan

het Duizendblad. Uit een SOVON-oproep om overwinterende ex. **Tjiftjaf** te melden maakten we op dat er landelijk dit jaar sprake zou zijn van een groter aantal overwinteraars dan gebruikelijk. Dat beeld zien we niet terug in de Culemborgse waarnemingen: 22 november in de Redichemse waard (Gerben Mensink); 21 januari in de Regulieren (Jandirk Buizer, Saskia Jansen). Een late **Fitis** werd op 14 november gesnapt door Annette van Berkel en Marjan Schutte bij de tennisbaan aan de Ronde Haven. Uit de Plantage en de tuin van Elisabeth Weeshuis werd in februari respectievelijk maart 1 ex. **Goudhaantje** gemeld (Marjan Schutte, Gerben Mensink, Hilde Rutgers, Paul van Veen, Jouke Altenburg). Op 4 december zag Jandirk Buizer 1 ex. **Vuurgoudhaantje** bij de Barbarapoli. Drie waarnemingen van de **Boomklever** in de Plantage (Gerben Mensink, Marjan Schutte).

Witkopstaartmees*. **Appelvink***. **Sneeuwgor***.

Literatuur

VvE	Vogels van Europa	Lars Jonsson
	1994	
	Uitgeverij Tirion	
VHG	Vogels in het hart van Gelderland	Rob Lensink
	1993	
	Uitgeverij KNNV/SOVON	
ZVvN	Zeldzame vogels van Nederland	A.B. van den Berg
	1999	
	GMB Uitgeverij GMB / uitgeverij KNNV	

EXCURSIE- EN ACTIVITEITENPROGRAMMA

***** Tenzij anders vermeld, vinden de activiteiten plaats in het clubhuis "De Ketelvink", Middelcoopstraat 1A *****
***** Wijzigingen voorbehouden *****

Datum	Tijd	Aard van de activiteit
vrijdag 20 april 2001	avond	Excursie zangvogels Plantage o.l.v. Annette van Berkel (zie convo)
zaterdag 21 april 2001	dag	Dagexcursie Thijssehof Elswout, Bloemendaal; Plantenexcursie o.l.v. Leo van der Kooij (zie convo)
dinsdag 24 april 2001	avond	Libellencursus, insectenwerkgroep o.l.v. Annette van Berkel (zie convo)
vrijdag 27 april 2001	20.00 uur	Lezing "Natuur in Zwitserland" door Jouke Altenburg (zie convo)
maandag 30 april 2001	ochtend	Vogelfietsexcursie Nieuwe Zuiderlingedijk o.l.v. Gerben Mensink en Louis van Oort (zie convo)
maandag 7 mei 2001	19.00-22.00 uur 20.00 uur	Inventarisatie Baarsewaard, planten o.l.v. Leo van der Kooij Werkgroep natuurfotografie
vrijdag 11 mei 2001	19.30-20.30 uur	Jeugdavond
maandag 14 mei 2001	20.00 uur	Algemene maandelijkse vergadering
dinsdag 15 mei 2001	avond	Libellencursus, insectenwerkgroep o.l.v. Annette van Berkel (zie convo)
woensdag 16 mei 2001		UITERSTE INLEVERDATUM KOPY HAK-AL JUNI 2001
vrijdag 18 mei 2001	19.30-20.30 uur	Jeugdavond
woensdag 23 mei 2001 t/m zondag 27 mei 2001		Hemelvaartskamp NVWC (zie convo)
vrijdag 1 juni 2001	19.30-20.30 uur	Jeugdavond
vrijdag 8 juni 2001	19.30-20.30 uur	Jeugdavond
zaterdag 9 juni 2001	avond	Avondexcursie Zouwe, vogels o.l.v. Paul van Veen (zie convo)
maandag 11 juni 2001	20.00 uur	Algemene maandelijkse vergadering
dinsdag 12 juni 2001	avond	Libellencursus, insectenwerkgroep o.l.v. Annette van Berkel (zie convo)
vrijdag 15 juni 2001	19.30-20.30 uur	Jeugdavond
zaterdag 16 juni 2001	ochtend ochtend	Libellencursus, insectenwerkgroep o.l.v. Annette van Berkel (zie convo) Excursie naar Amerongse Bovenpolder, planten o.l.v. Leo van der Kooij
vrijdag 22 juni 2001	19.30-20.30 uur	Jeugdavond
maandag 25 juni 2001	19.00-22.00 uur	Inventarisatie Goilberdingerwaard, planten o.l.v. Leo van der Kooij

H 35